

Mürsəl İrəvanlı,
Yazıçı-publisist,
M. Qorki adına
Beynəlxalq
mükafat laureatı
Gəncə şəhəri

Nə vaxtsa bu ev-əşikdən qonaq-qara, səs-küy əskik olmazdı. Hüseyn Caviddən Səməd Vurğunadək kimlər gəlməzdi bu evə... Evin xanımı da Dərbənd qadınlarına xas qonaqpərvərliklə pişvaza çıxar, gələnləri ləziz taamlara qonaq edərdi. O vaxtlar bu evdə bir şair yaşayırdı. Mələk xislətli, uşaq sadəliyi ilə tanıyanları valeh edərdi. Elə yazdığı şeirləri də özü kimiydi: sadə, səmimi, üroyəyatımlı...

O vaxtlar bu evdə bir şair yaşayırdı. Dünyalar qədər sevdəyi xanımı, övladları ilə... Nə vaxtsa bu ev-əşikdən qonaq-qara əskik olmazdı. İndi isə bu evin ən hörmətli qonağı mənam. Burada hər şey əskikdən olubdur kimidir... Qədim stol, stullar, sadə divan, şifonər və raf... Olduqca sadə, sadə olduğu qədər də gözəl və müqəddəs...

Seliqə-sahman da ki, öz yerində... Sadəcə, dəyişən divardakı şəkillərdir. Sayı çoxalıb, vəssalam. Dəyişən bir də odur ki, bu evin qapısını hər gün ağsaçlı, nurani bir kişi açıp. Bir zamanlar ana danlağından, ata tənbehindən ehtiyatlanan o uşaq bu gün yaşının ahlı çağında o keçmiş, elçatmaz illərin mehəmə xətrələrini dönə-dönə yaşatmaq üçün dönür bu evə... Bura Azərbaycanın ünlü şairlərindən olmuş Abdulla Şaiqin ev-muzeyidir. Bələdçimiz isə o illərin ən adı anını yaddaşına həkk etmiş bir insan-şairin yeganə oğlu, filoloq Kamal Talibzadədir.

Bir eşqin tarixçəsi

1918-ci ildə Denikin ordusu Dərbəndi işğal edəndə Dərbənd bankının müdiri Əhməd bəy ailəsi ilə birgə Bakıya üz tutur. Qaçqın ailəsi kimi onları Yuxarı Dağlıq məhəlləsində ikimərtəbəli binanın alt qatında yerləşdirirlər.

Sözsüz ki, bütün qonşular bu ailəni qərib yerdə danxmağa qoymamaq üçün tezliklə ünsiyyət yaradır, qaynayıb-qarışırlar.

Bircə nəfərdən başqa... Utanırdımı, nəydisə, yaxın gəlmirdi təzə qonşulara bu oğlan...

Amma çox sonralar bilinəcəkdi onun mərəmi... Onda ki, bacısı Kövçək xanım ikinci qatdan aşağıda oğrun-oğrun baxan qardaşının sevdasından xəber tutacaqdı. Xəber tutacaqdı ki, sən demə, təzə qonşunun qızı Şahzadə xanıma aşiq olub.

Eşitdiyinə inanmırmışdı bacı... Axi 37 yaşlı qardaşı birinci arvadı uşaq üstündə öldükəndən sonra "evlənmək sözünü yadımdan çıxartmışam" demişdi...

Görünür, bu sevgi özgə idi...

Birinci dəfə bəxtli gəlmiş Abdulla-nın üzünə tələyən gəlir...

Bu sevdanın baş tutacağına inanmayanlar olsa da, möcüzə baş verir. Şair, sənət vurğunu olan Əhməd bəy sevimli qızı Şahzadə xanımın özündən ən azı 20 yaş böyük olan bir adama ara gəlməsinə razılıq verir. Beləcə, Azərbaycanın ən gözəl ziyallılarından biri olan şair, nasir, dramaturq Abdulla Şaiq öz ilham mənbisini, onun qalan ömrünü yazmağa, yaratmağa və bir də sevgiyə ruhlandıraraq Dərbənd gözəlini Talibzadələr ocağına gəlin gətirir... Bu olur 1920-ci ildə...

Kiçik həşiyə...

Abdulla Şaiq haqqında müfəssəl məlumata malik olmayanların nəzərinə çatdırmaq ki, Gürcüstanın Tiflis şəhərində anadan olmuş Abdulla Talibzadə 8 yaşında olanda bu şəhəri tərk etməli olmuşdur. 1889-cu ildə İranın Xorasən (İndiki Meşhəd) şəhərinə köçürülərək kiçik Abdulla orta təhsilini burada almaları olur.

Ərəb və fars ədəbiyyatını, tarix, məntiq, psixologiya fənlərini öyrənir.

1900-cü ildə isə Talibzadələr ailəsi Tiflisə qaçırdı. Elə o ərəfədə orta tədris

məktəblərində Azərbaycan dili müəllimi hüququ almaq üçün Bakıya imtahan verməyə gələn Abdulla Şaiq 1901-ci ildə I Aleksandr gimnaziyasında sınaqlardan çıxaraq şəhərdəki məktəblərdə müəllimlik etmək hüququ qazanır. Bakıdakı altı sinifli məktəbdə, III kişi gimnaziyasında, VII şəhər məktəbində və Sabunçudakı altı sinifli məktəbdə müəllim işləməklə yanaşı dərslərlər, bədii əsərlər yazır. Sonralar ali pedaqoji institutda, pedaqoji texnikumlarda, fəhlə fakültələrində dərs deyən nasir ali və orta məktəb

dır ki, bizim tatar qulluqumuz anamın qızillanı apardı

Demək, menden sonra bir bacım da var. Onunla evdə oturuşduq. Qulluğu gəlib bizə dedi ki, bəs ananla atan Cavid əmingildədirlər. Xəbər göndəriblər ki, siz də gələsiniz. Hüseyn Cavid atamın ən yaxın dostu olduğu üçün ailəvi gət-gəlləri var idi. Mən də heç nədən şübhələnmədim. Bacımı da götürüb, üz tutdum Cavid əmingilə. Gəlib, gördüm ki, heç kim yoxdur. Kor-peşman evə qayıtdıq. Bir qədər sonra atamgil də gəldilər. Əhvalatı danışdıqda anam nəsə şübhələndi. Durub qır-qızılan olan otağa keçdi. Və bir qədər sonra məlum oldu ki, bizi Cavid əmingilə yola salan qulluqumuz evdəki iri bir vedreyə qıymət-

anda atam deyir ki, ay Səməd mən kiməm, qızın qardaşı var...

Nəsə, sərbətlən hamı həli olur, Səməd Vurğun 14 yaşlı Xəvər xanımın razılığını alır.

- Bax, gördüyün bu kreslodə Xəvər xanım ağı paltarla otmuşdu. Qız-gəlinlər çalib-oxuyurdular. Biz də böyük maraqla xalamın həyədan qızamış üzünə baxır, onun daha bizdə yaşamayacağına inanmırdıq...

Fotoaparət üçün yığdığım pulu Yusif üçün uşaq arabası aldım.

Mən çox gözə tox uşaq idim, özü də həmişə atamın vəziyyətini nəzərə alırdım.

Amma çox istəyirdim ki, o mənə bir velosiped, bir də fotoaparət alsın. Velosi-

uzananda bu torpağın, bu yurdun ən ziyalı, ən parlaq zəka sahibləri şəxsiyyətə pərəstiş qurbanı oldu. Azərbaycan dramaturgiyasının ən tanınmış simalarından olan Hüseyn Cavid öndə olmaqla... Gecənin qararığında onun qara maşınla aparıldığıni eşidəndə Abdulla Şaiq uzun müddət həvalə kimi gəzdi. Gördüklərindən dəhşətə gələn şair düşüncələrini, üroyindən keçənləri gizlicə, göz yaşları içində kağıza köçürür. Stalinlə Mirzəfər Bağirovun diktatorluğunun, qəddarlığının əleyhinə çıxmış Abdulla Şaiq son dərəcə kəskin şeirlər yazır: "Gəlirik", "Xalq düşməninə" kimi...

- Bir gün atamın otağına keçib, kitab refinə yaxınlaşdım. Hansısa kitabı axtarırdım. Birdən orta cərgədəki kitabların arxa-

Gecikmiş müsahibə
Səməd gəlib çıxmadı...

dərslərləri, Azərbaycan dili, ədəbiyyat və poetika haqqında dərs proqramları tərtib edir.

"Nüşabə", "Xasay", "El oğlu", "Vətən", "Fitrə", "Qaraca qız", "Ana" kimi mənzum pyesləri Gənc Tamaşaqlar Teatrında tamaşaya qoyulur.

1933-1934-cü illərdə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı şöbəsində baş redaktor, bir qədər sonra isə M.Qorki adına Gənc Tamaşaqlar Teatrında pedaqoji şöbənin müdiri vəzifəsində işləmiş Abdulla Şaiq ömrünün sonunadək yaradıcılıq işindən ayrılmamışdır.

"Qoç oğlu Polad", "Araz", "Xasay" və digər bədii əsərləri qələmə almış Abdulla Şaiq Nizaminin "İsgəndəməmə" poemasını mənzum tərcümə etmiş, A.S.Puşkin, Lermontov, Krilov, Nekrasov, M.Qorki kimi rus yazıçılarından nümunələri doğma dilimizə çevirmişdir.

İlk şeirlərini
"Valeh" təxəllüsü ilə yazıb

Abdulla Talibzadə... Sonra ədəbiyyata, poeziyaya vurğunluğunu bu təxəllüslə izah edə bilməyəcəyini hiss etdiyindən, "Şaiq" kəlməsini seçib. Və elə bu adla tanınıb, sevilib: Abdulla Şaiq tek...

...1921-ci ildə Abdulla Şaiqin ilk övladı Altunsaq doğulur. Düz bir il sonra sevimli qızını itirən şair böyük sarsıntı keçirir. Deyilənə görə, Abdulla Şaiq heç kimin oğnukü tərk pərişan görməyibmiş.

Tanının növbəti sınağı ilə banşan ata yene də dözüür. 1923-cü ildə Abdulla Şaiqin oğlu dünyaya gəlir. Adını "Kamal" qoy-salar da, nənəsi onu "Mustafa Kamal Pa-

da ağır şeylərin çox hissəsini dolduraraq aradan çıxıb.

Atam gözə tox adam idi. Düzdür, bu hədisə ona təsir etsə də, derinə getmədi.

Təkcə o gümüşüzlü albom üçün heyf-siləndi. Bayaq dedim, biz varlı olmamışıq. Atam təkcə məktəbdən aldığı maaşla dolandırır bizi. Heç yadımdan çıxmas, o vaxtlar əhəlidən qızıl və gümüş eşyaları alan "Torçsinq" adlı idarə yaranmışdı. Lap çox ehtiyacımız olanda, anam aparıb qızillanı ora qoyub, pul alardı.

Səməd Vurğun
Abdulla Şaiqlə bacanaq imiş...

Bəlkə də, Kamal Talibzadə ilə bu görüş olmasaydı, çoxu kimi mən də bu bağ-

ped çox bəha idi. Amma fotoaparət o vaxtın pulu ilə 10 manat olduğundan, qərara gəldim ki, atamın gündəlik cibxərcliyi üçün veridiyi pulu yığıb onu ala bilərəm. 10-12 yaşım vardı. Beləcə, mən qarnımdan kəşib, qəpik-qəpik pul yığmağa başladım. Bir gün sonuncu qəpiyimi də qoyanda gördüm ki, 10 manat düzəlib. Pulu götürüb sevinə-sevinə Pasaj bazarına yollandım. Bazara çatanda gördüm ki, bir kişi uşaq arabası satır. Bir az fikirləşəndən sonra fotoaparət üçün yığdığım pulu verib, həmin arabasını aldım. Bu, mənim xalam oğlu üçün ən yaxşı hədiyyə idi... Axi, Səməd Vurğunun ilki olan Yusif təzə doğulmuşdu...

Nə isə, arabanı da götürüb getdim Novxanıya, bağa. Yazıçılar İttifaqından atama da, Səməd Vurğuna da xidməti bağ evi vermişdilər. Özü də qonşu idik.

sında bükülmüş kağız parçaları gördüm. Götürüb açdım. Oxuyanda məni dəhşət bürüdü. Bu, atamın ərəb əlifbası ilə mövcud rejimin əleyhinə yazdığı şeirləri idi. Tez büküb yerində gizlətdim. Yaxşı ki, o şeirlərin varlığından heç kim xəbər tutmadı. Hazırda Abdulla Şaiqin o şeirləri muzeydə qorunur. Yoxsa, atamı heç Sibirə göndərməzdilər. Elə yerindəcə güllələyerdilər.

"Ona mələk deyirdilər"

Bes gören Cavid əfəndidən sonra onun yaxın dostu olan Abdulla Şaiqi incitməyiblər ki? Axi o vaxtlar "xalq düşməni" damğası vurulmuş hər bir kəsin vaxtilə salamlar veridiyi adamlar da qara siyahıya salınırdı... Sualımı sadəcə cavablandırır Kamal müəllim.

Abdulla Şaiq Hüseyn Cavid deyildi, - deyir. Sonra da əlavə edir: atamı tutmaq çətin idi. Ona görə ki, o, harda nə danışdığını yaxşı bilirdi. Bir də ki, atam mələk xislətli adam idi. Onu elə çox vaxt "mələk insan" deyər çağırırdılar. Heç kimə pisliliy keçməmişdi onun. Deyim ki, hamı da xətrini istəyirdi. Amma istərdim bilirsiniz ki, o ömrünün son günlərində Hüseyn Cavid kimi yüzlərlə insanın qanına bais olanları bağışlamadı...

Səməd Vurğunun ölüm xəbərini atamdan gizlətdilər

Abdulla Şaiq ömrünün son illərini xəstəlik ilə çarpışdı. Mövcud rejimin sonunadək repressiya qurbanı olmuş tələbələrinin - Tağı Şahbazi Simürği, Ruhulla Axundovun, ən yaxın dostu Hüseyn Cavidin unutulmamaq onlara qəzəllər həsr edir. İçindən yavaş-yavaş arılıb Abdulla Şaiq... 1956-cı ildə isə Səməd Vurğun dünyasını dəyişir. Onun ölüm xəbərini Abdulla Şaiqin uşaqlarına gizlətdilər. Çünki artıq Şaiq də xəstə idi. Qorxurdular ki, dözməyə bu xəbərdən... 1958-ci ilin iyul ayında Abdulla Şaiq gözünü əbədi yunur. Amma əbənə anacan deyimiş: Gör... Səməd gəlib çıxmadı... Allah hər üç ədibə rəhmət eləsin. Onlar xalqımızın qəlbində əbədiyaşadılar.

Çox istəyirdim ki, o mənə bir velosiped, bir də fotoaparət alsın. Velosiped çox bəha idi. Amma fotoaparət o vaxtın pulu ilə 10 manat olduğundan, qərara gəldim ki, atamın gündəlik cibxərcliyi üçün veridiyi pulu yığıb onu ala bilərəm. 10-12 yaşım vardı. Beləcə, mən qarnımdan kəşib, qəpik-qəpik pul yığmağa başladım. Bir gün sonuncu qəpiyimi də qoyanda gördüm ki, 10 manat düzəlib. Pulu götürüb sevinə-sevinə Pasaj bazarına yollandım. Bazara çatanda gördüm ki, bir kişi uşaq arabası satır. Bir az fikirləşəndən sonra fotoaparət üçün yığdığım pulu verib, həmin arabasını aldım. Bu, mənim xalam oğlu üçün ən yaxşı hədiyyə idi... Axi, Səməd Vurğunun ilki olan Yusif təzə doğulmuşdu...

İlqandan xəbərsiz olacaqdım

Sonra eşitdiklərim isə daha çox maraqlıdır. Sən demə, Səməd Vurğunun ilk baxışdan vurulduğu gözəl Xəvər xanım Əhməd bəyin ikinci qızı, Şahzadə xanımın bacısı, Abdulla Şaiqin baldızı imiş...

- Bax, onda Səməd Vurğun o stulda otmuşdu. Atam da burda... Xəvər də atamın yanında durmuşdu. O, çox gənc və gözəl idi. Səməd Vurğun da artıq tanınmış şair kimi təkcə bizim ailənin deyil, bütün xalqın sevimlisi idi. Həm də o, atamın yaxın dostu kimi bizə tez-tez gəlib-gəlirdi. He... Səməd Vurğun dostuna üroyini

Yaxşı xatirəmdir. Onda Səməd Vurğun "Yevgeni Onegini", atamsa "İsgəndəməmə" poemasından tərcümə edirdi. Kimin tərcüməsi yaxşı alınmışsa, o deqiqə o birinə oxuyardı.

He... ona da həmin arabanı apardım bağa... Pah, gören kimi bir sevindilər ki... Sonra mən, bir də qulluğu Yusifi elə o "kal-yaskada" yatırırdıq. Amma çox sonralar Yusif dayım mənə bir fotoaparət bağışladı...

Atam əqidəsiz deyildi...

1937-ci ilin qara əlləri Azərbaycana